

Nasze regionalne alter ego.

Przez wiele wieków tereny Polski były zamieszkiwane przez rozmaite mniejszości narodowe, etniczne i religijne. Ich obecność widoczna jest dziś w wielu miastach – możemy podziwiać zabytki kultury sakralnej, cmentarze, domy wybudowane przez mieszkańców regionu należących do innych niż dominująca obecnie kultur. Przez wieki Polacy i przedstawiciele tych mniejszości tworzyli charakter miast i miasteczek, mieszkali w sąsiedztwie współtworząc ich dzisiejszy klimat i charakter. Dzisiaj mniejszości te nie są tak liczne, jednak ich obecność, dzięki śladom kultury materialnej, wspomnieniom i legendom, jest nadal obecna. Zapraszamy do poznania drugiego oblicza – alter ego waszej miejscowości!

Informacje dla nauczyciela: Scenariusz lekcji można zrealizować omawiając dowolną, dominującą na danym obszarze mniejszością. Pomocne informacje o mniejszościach można znaleźć w publikacji CEO „Wspólna przyszłość – wspólna przeszłość. Materiały dla nauczycieli”

http://www.ceo.org.pl/portal/b_wpwp_materiały_educacyjne_doc?docId=46674

Poziom kształcenia: Gimnazjum, pierwsza i druga klasa szkół ponadgimnazjalnych

Przedmiot: Język polski, WOS, historia, godzina wychowawcza

Cele lekcji: Po zakończeniu zajęć uczniowie powinni:

- wskazać, które mniejszości zamieszkiwały teren miejscowości w przeszłości
- wskazać, jakie mniejszości zamieszkują teren miejscowości obecnie
- być w stanie scharakteryzować obyczaje i tradycje dominującej na danym terenie mniejszości
- umieć przeprowadzić krótki wywiad etnograficzny
- zrozumieć, że historię regionu tworzyło wiele kultur

Materiały pomocnicze: kartki, pisaki

Czas trwania lekcji: 2 x 45 min

Realizacja tematu:

- 1) Przed zajęciami uczniowie mogą w ramach pracy domowej odpowiedzieć na pytanie, jaka mniejszość narodowa, etniczna lub religijna była lub jest najliczniejsza w danym regionie. Odpowiedź na to pytanie będzie stanowić motyw przewodni cyklu zajęć.
- 2) Zajęcia należy rozpocząć od obejrzenia zdjęć z wystawy, przygotowanej w ramach programu Alter Ego. Należy zwrócić uwagę zwłaszcza na prace osób: Amy Phelps, Long Lam, Anatoise Nikolopolou, Hayley Farrel.
- 3) Realizację dalszych zadań warto rozpocząć od pytań:
  - co oznacza pojęcie alter – ego?
  - co, twoim zdaniem, jest tematem przedstawionych prac?
  - w jaki sposób wybrane prace przedstawiają ten temat?

- jak prace prezentują opozycję ja – inny?
- jakie wartości niesie ze sobą inność?

3) Uczniowie zostaną podzieleni na 3 grupy – socjologów, religioznawców, kronikarzy dziejów (historyków). Opisy zadań poszczególnych grup znajdują się w materiale **pomocniczym nr 1**. Metoda podziału na grupy jest dowolna, istotne jest, aby nie wyznaczał ich sam nauczyciel – można wylosować przydział do danej grupy metodą odliczania do trzech, z zachowaniem zasady, iż osoby, które są trójkami są w jednej grupie, dwójkami w drugiej, itd.

4) Zadania w ramach lekcji realizowane są na terenie szkoły.

a) stacja I – biblioteka szkolna

Każda z grup uczniowskich sprawdza w bibliotece (dowolność źródeł – Internet, książki, encyklopedie) informacje na temat wybranej na początku zajęć mniejszości, zgodnie formularzem instrukcjami materiału pomocniczego nr 1

b) stacja II – teren szkoły

Na terenie szkoły każda z grup uczniowskich ma za zadanie przeprowadzić wywiad z dowolną osobą na temat wybranej mniejszości. Nie musi być to nauczyciel, uczniowie mogą porozmawiać z innymi pracownikami szkoły. Jedynym warunkiem doboru osoby do takiej rozmowy powinno być kryterium zamieszkiwania na danym terenie od urodzenia oraz możliwość przeprowadzenia wywiadu. Uczniowie powinni przeczytać dokładnie wskazówki zawarte w **materiale pomocniczym nr 2**. Przed przystąpieniem do rozmowy powinni mieć także ustaloną listę tematów, które chcą omówić z daną osobą. Zanim zdecydują się, z kim będą rozmawiać, powinni upewnić się, że uzyskają cenne informacje – czy wybrana przez nich osoba ma jakieś wspomnienia, przeżycia związane z daną mniejszością, miała z nią kontakt, cokolwiek na ten temat pamięta. Ogólne wskazówki dotyczące rozmowy znajdują się w **materiale pomocniczym nr 2**. Przeprowadzaną rozmowę należy w miarę dokładnie notować, tak, aby zebrane wypowiedzi móc wykorzystać w dalszym etapie prac.

Możliwość modyfikacji – żywa biblioteka: Jeśli nauczyciel ma możliwość, może zaprosić do pomocy przy realizacji zajęć osobę reprezentującą daną mniejszość. Zaproszony gość czekałby na uczniów w osobnym pomieszczeniu. Uczniowie w czasie kontaktu z „żywą książką” mają możliwość skonfrontowania własnej wiedzy, przekonań, stereotypów i zdobytych w stacji I informacji, z wypowiedziami gościa. W trakcie rozmowy z „żywą książką” uczniowie mogą zadawać bezpośrednie pytania, dotyczące własnych doświadczeń osoby, jej zwyczajów, bez wykorzystania materiału pomocniczego nr 2.

c) stacja III – sala lekcyjna

Ostatnim zadaniem grupy jest przygotowanie krótkiej notatki, zawierającej konkretne informacje zebrane przez 3 grupy specjalistów. Warto jeszcze raz sięgnąć do instrukcji 1, która pomoże uczniom sprecyzować raport z ich pracy.. W notatce należy użyć wszystkich zdobytych w poszczególnych miejscach wiadomości. Przy opracowywaniu materiału należy wykorzystać relacje zdobyte podczas spotkania ze świadkiem lub „żywą książką”. Ważne, żeby każda z grup użyła zdobytych danych zgodnie ze specyfiką ich obszaru poszukiwań.

4) Podsumowanie: Poproś uczniów o przedstawienie wyników ich prac w zespołach. Efekty działań powinien prezentować lider grupy. Uczniowie powinni także odpowiedzieć na pytania co wydało im się szczególnie istotne w przygotowanej przez nich notatce? Z czym w trakcie pracy mieli problem?

Możliwe zakończenia zajęć:

- 5) Zaproponuj uczniom dyskusję na temat „Jakie działania mogą podjąć sami, aby zachować pamięć o tych, którzy tworzyli inne oblicze, alter ego, ich miasta”? Pytanie można zadać jako formę wypowiedzi pisemnej.
- 6) Uczniowie mogą też stworzyć własne portrety kulturowego Alter Ego i napisać krótką informację na ten temat– portrety te mogą utworzyć wystawę podobną do wystawy Alter Ego jaką widzieli.
- 7) Uczniowie mogą po zakończonych zajęciach na małych karteczkach z zapisem „Co chcę ze sobą zabrać z tych zajęć. Czego się nauczyłem, nauczyłam?” i „Czego nie chcę stąd zabierać” wynotować swoje oceny zajęć i wrzucić je do dwóch stojących przy wyjściu z sali koszyków.

Przydatne linki:

- <http://www.pah.org.pl> - Polska Akcja Humanitarna - Centrum Pomocy Uchodźcom - baza materiałów dotyczących edukacji humanitarnej, o uchodźcach i prawach człowieka, scenariusze lekcji
- <http://www.jedenswiat.org.pl> - Stowarzyszenie Jeden Świat, realizujący programy i projekty poświęcone prawom człowieka, uchodźcom i mniejszościom narodowym, scenariusze lekcji i materiały edukacyjne nt. uchodźców
- <http://www.multikulti.org.pl> - Portal o tolerancji i różnorodności kulturowej stworzony przez Kampanię przeciw Homofobii - baza artykułów, instytucji, publikacji
- <http://www.bezuprzedzen.org> - projekt "Nikt nie rodzi się z uprzedzeniami"
- <http://www.zakorzenie.most.org.pl/> Biuletyn "Stowarzyszenia na rzecz Wielości Kultur Zakorzenie" zawierający artykuły na temat problemów, historii mniejszości w Polsce i na świecie. (m.in. o Tatarach, Żydach, Grekach, Romach, Serbołużyczanach i innych)
- <http://www.wspolnota-polska.org.pl> Serwis zawierający wykaz mniejszości narodowych w Polsce i ich organizacji.

Material pomocniczy nr 1

Socjologowie

Zadaniem socjologa jest rozpoznawanie procesów i zjawisk, zachodzących w kontaktach między ludźmi i grupami społecznymi. Działania badawcze socjologa mają na celu odpowiedź na pytanie o zasady funkcjonowania grupy społecznej, lub społeczeństwa. Socjolog bada instytucje życia społecznego, takie jak praca, rodzina, grupa społeczna, organizacje.

Wasze zadania:

1. Sprawdźcie ilu przedstawicieli danej mniejszości mieszka w waszej miejscowości dziś, ilu mieszkało w niej przed pięćdziesięcioma laty, ilu przed wojną.
2. Wymieńcie etapy i przyczyny zmian w rozmiarach danej mniejszości. Opiszcie, jakie zjawiska spowodowały zmiany w liczbie przedstawicieli mniejszości w waszym rejonie?
3. Szczególną uwagę zwróćcie uwagę na sposób funkcjonowania mniejszości – czy jej przedstawiciele wtapiali, lub wtapiają się w otoczenie, czy zachowują kulturową odrębność?
4. Odpowiedzcie na pytanie, w jaki sposób organizuje się ta mniejszość – jakie formy współżycia społecznego są dla niej charakterystyczne oraz kto pełni rolę przewodnią w tych grupach.
5. Sięgnijcie także do informacji o sposobie postrzegania wybranej mniejszości, w miarę możliwości, korzystajcie z wyników ogólnodostępnych badań. Opiszcie, jakie stereotypy na temat wybranej mniejszości funkcjonują w waszej miejscowości? Jakie są przyczyny tych stereotypów.

Religioznawcy

Religioznawcy to specjaliści w zakresie nauk o religii, jednakże w odróżnieniu od teologów oraz filozofów, skupiają się przede wszystkim na antropologicznym oraz porównawczym wymiarze religii.

Wasze zadania:

Jako religioznawcy, poza ustaleniem religii, jaką wyznaje dana mniejszość, musicie scharakteryzować w skrócie towarzyszące jej obrzędy.

1. Wymieńcie 4 najważniejsze święta. Szczegółowo je zanalizujcie i opiszcie.
2. Opiszcie charakterystyczne, waszym zdaniem, obrzędy i obyczaje tej religii.
3. Poszukajcie analogii i odniesień w sposobach obchodzenia tych świąt z religią dominującą na wybranym obszarze.
4. Zwróćcie też uwagę na etyczny wymiar religii – jakie obyczaje i normy życiowe są w ramach religii wybranej mniejszości cenione, jakie są potępiane?
5. W jaki sposób religia ta piętnuje za nieetyczne zachowanie? Jak karze nieprzestrzegających norm i zasad wyznawców?

Kronikarze/historycy

Historyk bada zdarzenia, które miały miejsce. Materiałem, z którego korzystają historycy są: relacje świadków, zapisane wspomnienia, pamiętniki, gazety, dokumenty. Na podstawie zgromadzonych materiałów historyk śledzi ciąg przyczynowo – skutkowy pomiędzy poszczególnymi wydarzeniami.

Wasze zadania:

Jako historycy macie za zadanie poszukać informacji o historii danej mniejszości w waszym regionie – od czasów, kiedy mniejszość ta pojawiła się, do czasów współczesnych.

1. Kiedy mniejszość przybyła na ziemię polskie? Czy nadal zamieszkuje Polskę?
2. Dlaczego dana mniejszość zaczęła się osiedlać w danych regionach?
3. Wskażcie dwa najważniejsze wydarzenia w historii wybranej mniejszości, zanalizujcie ich wpływ na późniejsze jej losy w waszej miejscowości.
4. Zanalizujcie także historię mniejszości na danym obszarze w XX wieku.
5. Sprawdźcie, w których krajach aktualnie wybrana mniejszość jest także uznawana za mniejszość narodową, religijną lub etniczną.

Material pomocniczy nr 2

Wywiad – czyli czym jest historia mówiona

Historia mówiona jest uporządkowanym zbiorem świadectw żyjących ludzi o ich doświadczeniach. Historia mówiona nie jest folklorem, plotką, zasłyszаныmi wiadomościami. Historycy wykorzystujący tę metodę weryfikują zebrane świadectwa, analizują je i umieszczają we właściwym kontekście historycznym. Wykorzystują również profesjonalne sposoby przechowywania swoich odkryć, aby były użyteczne dla następných badaczy. Historia mówiona opiera się na ludzkiej pamięci i jej przedstawieniu przez świadka – uczestnika wydarzeń. Środki stosowane do zapisywania świadectw mogą być rozmaite: od ręcznego sporządzania notatek po elektroniczny zapis obrazu i dźwięku.

Waszą rozmowę zacznijcie od pytania o wspomnienia dotyczące danej mniejszości. Pytajcie o własne doświadczenia waszego świadka z tą mniejszością, o wspomnienia, przeżycia, doświadczenia. Starajcie się w żaden sposób nie ograniczać wypowiedzi. Nie sugerujcie, np.: „Czy uważa pan, że Niemcy nie czuli się w Polsce przed wojną dobrze?” W waszej rozmowie interesują was indywidualne doświadczenia, wspomnienia związane z kontaktami z przedstawicielami mniejszości w regionie.

W jaki sposób przeprowadzić własny wywiad?

1. Warto jest mieć na początek listę pytań, taką, abyś Ty i Twój rozmówca czuli się bezpiecznie, zanim przejdziesz do listy szerszych zagadnień. Liczy się raczej lista zagadnień, a nie konkretne pytania „słowo w słowo”, nie powinny to być również dokładnie określone sekwencje pytań.
2. Kiedy już spokojnie usiądziesz z rozmówcą sformułuj temat i związane z nim pytanie. Zadawaj pytania tak, aby odpowiedź była dłuższa i spowodowała rozpoczęcie opowiadania, które będzie kierowane przez następne pytania.
3. Najpierw zadawaj proste pytania, na przykład związane z biografią Twojego rozmówcy. Pytania osobiste, czy też wywołujące emocje zadawaj dopiero wtedy, kiedy rozmówca „wejdzie głębiej” w swoją opowieść. Nie „bombarduj pytaniami”, lecz zagłębiaj się delikatnie, zaczynając o rzeczy łatwiejszych.
4. Gdy zapada cisza, pozwól jej trwać.
5. Bądź dobrym słuchaczem, używaj mowy ciała, patrz w oczy rozmówcy, potwierdzaj jego odpowiedzi, uśmiechaj się do niego, tak, żeby dać mu do zrozumienia, że jesteś zainteresowany/a.
6. Jeśli to konieczne, dawaj również informację słowną, może to być np.: „to bardzo ważna informacja”, „ale to ciekawe”. Ale bądź ostrożny/a, aby nie przesadzić z używaniem „uchm”, szczególnie wtedy, kiedy rozmówca udziela Ci odpowiedzi.
7. Pytaj o specyficzne przykłady, jeśli rozmówca wygłasza jakieś uwagi ogólne, a Ty chcesz dowiedzieć się więcej. Możesz w takim wypadku również powiedzieć: „nie rozumiem. Czy mógłby/ mogłaby Pan/i wyjaśnić to dokładniej?”

8. Przeformułuj pytania, parafrazuj i jeśli zajdzie taka potrzeba, zadaj je powtórnie, aby otrzymać od rozmówcy pełną informację.
9. Staraj się o uzyskanie odpowiedzi nie tylko o tym, co dana osoba robiła w danym czasie, ale również co myśli na temat wykonywanej przez siebie pracy.

Na podstawie: Judith Moyer, Step-by-step Guide to oral history, 1993, revised 1999.
Tłumaczenie i adaptacja Monika Koszyńska